

Vladimír Ilavský – Pavol Tomka – Mária Mesárošová

Ilavský zo Čierneho

Vladimír Ilavský - Pavol Tomka - Mária Mesárošová

Ilavský zo Čierneho

Autori:

Ing. Vladimír Ilavský

Ing. Pavol Tomka

Ing. Mária Mesárošová

Ilavský zo Čierneho

Vydal: Autori

Tlač: Fordis s.r.o.

Bratislava, 2015

Obsah

Úvod.....	4
Pôvod mena Ilavský a vznik osady Čierno	5
Čierno do roku 1848.....	19
Čierno do roku 1900.....	23
Čierno do roku 1948.....	33
Informačné zdroje použité v publikácií:.....	44
Prílohy	45

Úvod

Ambíciou autorov tejto publikácie je objasniť vznik osady Čierno vo Važci, kto a kedy ju založil a tiež popísať, ktorí ľudia tu vo vyše dvestoročnej histórii Čierna žili, aké boli medzi nimi príbuzenské vzťahy a ako tam vlastne žili. Toto magické miesto malo čaro samoty, kde sa narodilo, žilo a umieralo mnoho ľudí, na ktorých by sa nemalo zabudnúť.

Iniciátorom spracovania rodokmeňa Ilavských z Čierneho bol Pavol Tomka, vnuk Zuzany Lehotskej rod. Ilavskej - na Čiernom, ktorý v roku 2007 oslovil Máriu Mesárošovú a Vladimíra Ilavského, vnučku a vnuka Jána Ilavského Gašparkinho s ponukou o spoluprácu pri hľadaní predchodcov na Čiernom. Išlo mu aj o objasnenie vzťahov medzi rodinami Ilavských z Blatnice -Turca a Važca - Čierneho. Pavol Tomka už mal skúsenosti zo spracovania rodokmeňa rodiny Lehotskej z Kráľovej Lehoty a on odviezol aj najväčší kus práce pri získavaní informácií k tejto publikácii.

Za najdôležitejšiu informáciu považujeme získanie autentického písomného materiálu, ktorý zapísal učiteľ Viktor Ilavský z Blatnice a poskytl ho jeho vnučky Zora a Viera. Úryvky z tohto materiálu sú v našom texte písané kurzívou.

V závere publikácie sa nachádzajú genealogické tabuľky rodokmeňa Ilavských zo Čierneho, tiež fotografie niektorých ľudí narodených v 19. st. a aj lodné zoznamy prisťahovalcov amerického imigračného úradu.

Autori vyslovujú poďakovanie všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom sa pričínili o poskytnutie informácií do tejto publikácie, ako aj o vydanie tohto materiálu.

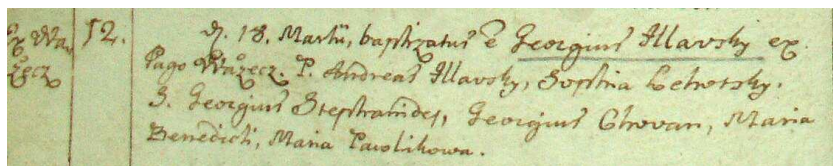
Pôvod mena Ilavský a vznik osady Čierno

„Bydliskom rodu Ilavských je krásna podtatranská obec Važec, ktorého značná časť obyvateľstva nosí toto meno. Ale ako samé meno ukazuje, pôvod rodu treba hľadať inde – v Ilave

Dľa tradície, náš predok prišiel ako mlynár a vystavil si nevelký mlyn, ktorý za detstva pisateľa týchto riadkov už neexistoval, ale volalo sa to „do mlynčeka“ a bolo v pôde znat' bývalé koryto potoka - mlynice. Z tohto mlynčeka vychodili noví a noví mlynári a vystavali asi všetky terajšie mlyny, lebo okrem Vyšnieho mlyna, všetky ostatné boli v rukách Ilavskovcov, no mnohí z rodín sa priženili i do gazdovstiev v obci“¹.

Prvé matrične zaznamenané priezvisko Ilavsky z Važca, je uvedené v matrike narodených ECAV v Hybiach z roku 1732. V časoch protireformácie po roku 1715 važecká cirkev nefungovala a evanjelici z horného Liptova využívali cisárom Karolom III. povolený artikulárny zbor v Hybiach. Zaujímavosťou je to, že i keď Važec patril cirkevne až do roku 1776 pod správu Spišského prepošstva a matrične vedený v Štrbe, boli všetky deti tohto manželského páru ako jediného z tejto dediny krstené v Hybiach. Matričný zápis udáva, že v rodine Ondreja /Andreas/ Ilavského a Žofie /Sophia/ Lehotskej z Važca sa postupne narodili štyri deti:

- Matej /Matheus/, 21.9.1732
- Katarína /Catharina/, 19.9.1734
- Juraj /Georgius/, 18.3.1736
- Mária /Maria/, 7.4.1738

I-1 Matrika narodených ECAV Hybe

Krstnými rodičmi boli Georgius Stephanides – miestny ev.a.v. farár, Georgius Chovan, Maria Benedicti - farárka a Maria Pavlik.

Pred rokom 1218 bol jediným vlastníkom pôdy v Uhorsku kráľ, ostatné obyvateľstvo sa rozdeľovalo na slobodných pánov, stojacich v službe kráľovej, a na ľud, poddaný kráľovi. Po roku 1218 začala sa vedľa kráľa vyvíjať nová skupina vlastníkov zeme, skupina súkromných zemepánov, ktorí sa od tých čias počtom a mocou postupne rozmáhali. Pod vplyvom týchto nových vlastníckych pomerov, od 13. storočia počínajúc, obyvateľstvo Slovenska rozdeľuje sa na dve sociálne vrstvy: na zemepánov a na ich poddaných.

Vo Važci ako poddanskej obci, ktorá patrila trom pánskym rodinám z Liptova - Svätajánskych, Smrečanských a Bánn, žila v polovici 18. storočia viac ako stovka rodín, ktoré hospodárili na prenájatej pôde.

Prvý podrobnejší súpis poddaných spracovaný pre daňové účely v Uhorsku bol vydaný v roku 1715. V tomto súpise poddaných, ktorý obsahuje 63 mien hláv rodín, sa priezvisko Ilavský /Illyavszky, Illavszky/ vo Važci neobjavuje, lepšie povedané žiaden nositeľ tohto mena nie je v ňom uvedený.

Obsequio Vayecz
*Ad familiam Genthvay, Baier, et Genthvay pertinentem, in Ghetto
 Superiori quondam Dni Genthvay.*

Nominis, et Cognominis Gentium.	Agri coloniarum tamen cultorum annuus Cibit. Rente	Obsequio tanti	Inte Gentium.
Judex Joannis Mikulsky 7.	5.	5.	5.
Joannis Genthvay 2.	2.	2.	2.
Joannis Genthvay 2.	2.	2.	2.
Matthias Genthvay 2.	2.	2.	2.
Paulus Genthvay 14.	10.	10.	10.
Laurentius Genthvay 2.	2.	2.	2.
Joannis Genthvay 2.	2.	2.	2.
Matthias Genthvay 7.	5.	5.	5.
Thomas Genthvay 7.	5.	5.	5.
Matthias Genthvay 2.	2.	2.	2.
Joannis Genthvay 7.	5.	5.	5.
Matthias Genthvay 2.	2.	2.	2.
Michael Genthvay 2.	2.	2.	2.
Simon Genthvay 2.	2.	2.	2.
Littera constitutum 75.	50.	50.	50.

72

I-2 Súpis poddaných z r. 1715 – Važec

O pár desaťročí neskôr, v roku 1771 však už tereziánský urbár z celkového počtu 139 mien obyvateľov Važca uvádza aj päť hláv rodín Ilavských ktorí sú v ňom zapísané pod týmto priezviskom. Boli to:

- Georgius Illavszky senior
- Georgius Illavszky
- Joanes Illavszky
- Adamus Illavszky
- Mathias Illavszky

Pred vydaním spomínaného dokumentu aj vo Važci overovali v roku 1770 určení spracovateľa dovtedy platné urbárske povinnosti poddaných. Zo strany vrchnosti bolo požadované odpovedať na deväť pripravených otázok, ktorých písomné odpovede osvedčoval richtár, jeho prísažní a vybraní poddaní. Ako vybraní sedliaci mali účasť pri spracovaní odpovedí na „ cisárske otázky“ aj obidvaja „Jurajovia“ (zápis je vyhotovený v latinčine aj slovenčine).

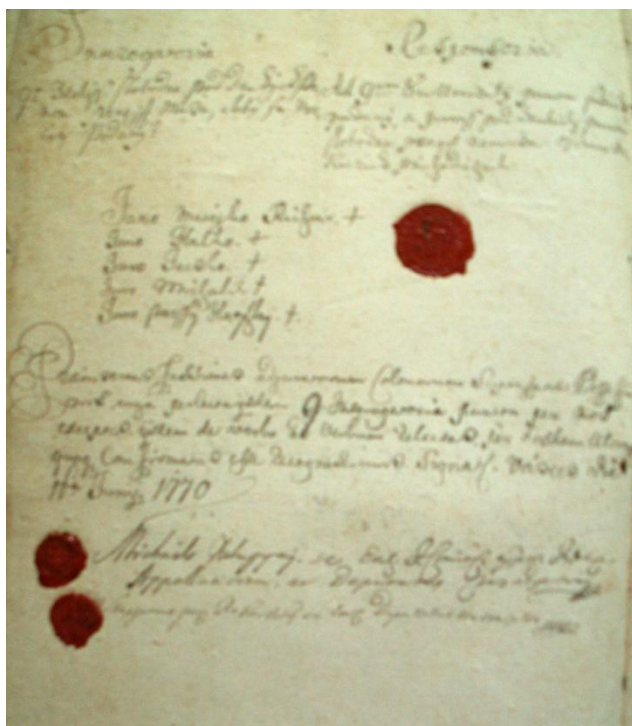
*Ind. Nazaz. Urbayfia. Tabula Classi 2^a Pro 48. cum Con-
silio D. Imperatorum in Terris, & Castellorum in Pratis.*

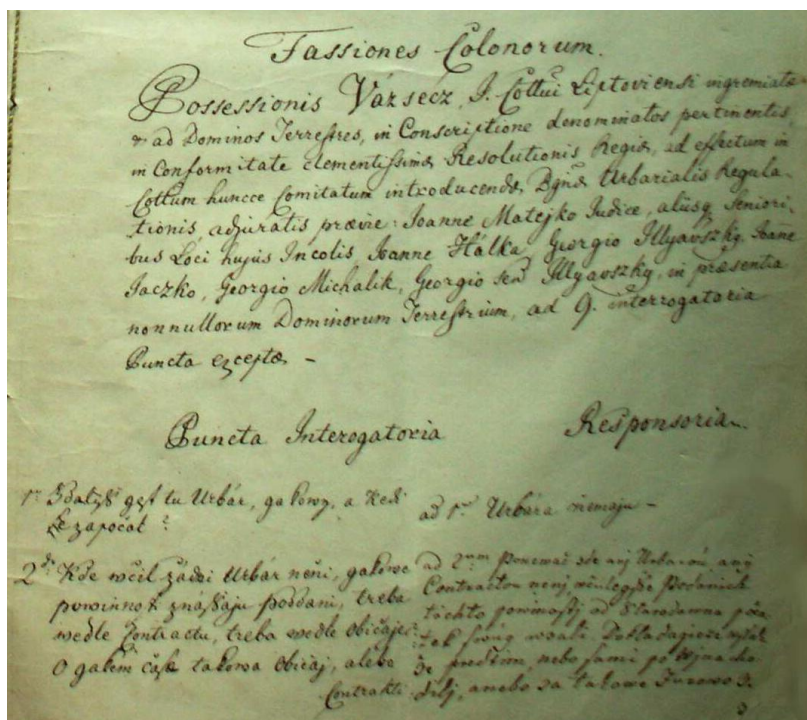
[illegible]

I-3 Tereziánsky urbár z r. 1771 – Važec

Konečné odpovede na deväť otázok ², potvrdené richtárskou pečat'ou a podpísané „krížikmi“, overili dňa 16-ho júna 1770 títo važeckí obyvatelia:

- Jano Matejka richtár
- Jano Halko
- Jano Jaczko
- Juro Michalík
- Juro Illavszký starší.

I-3 Súpis urbárskych povinností z r. 1770 – Važec

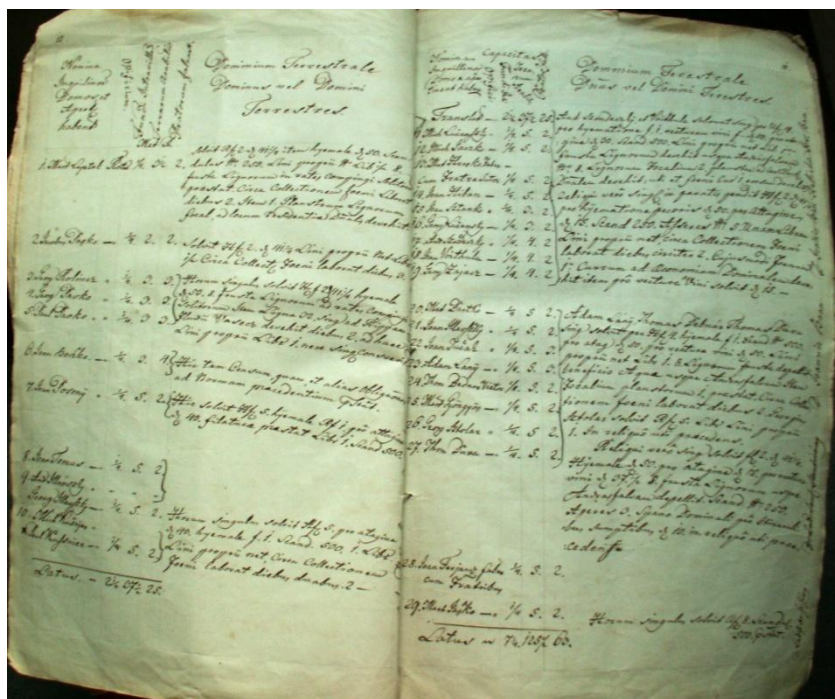
Prílohou uvedeného dotazníka je aj súpis majetku pre zapísaných poddaných / hláv rodín - otec resp. najstarší syn /. V prvej tabuľke ktorá obsahuje 60 mien je zapísané šesť rodín Ilavských s nasledovným majetkom /členenie: rozloha intravilánu, orná pôda - počet roľ, lúky - počet koscov /:

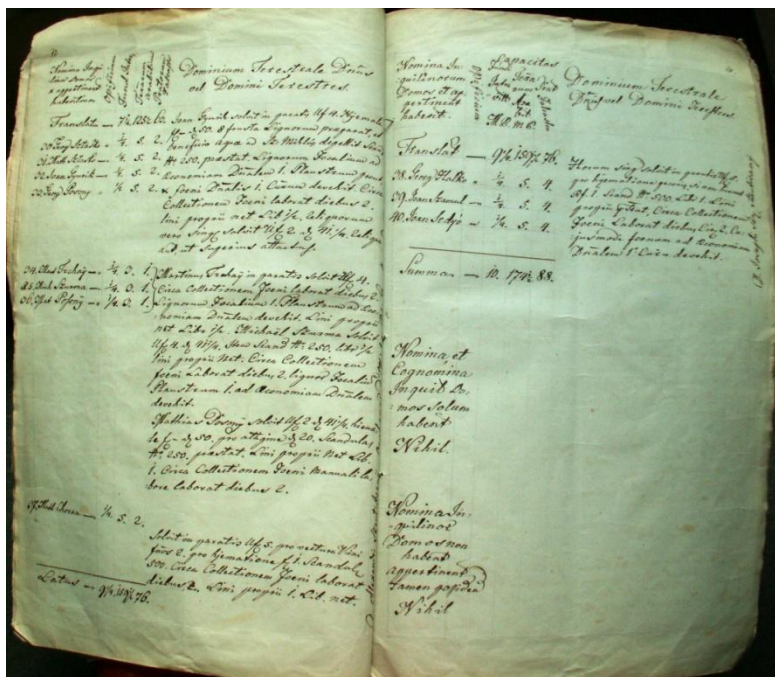
- Georgius Ilavszky / -, 1, 14, 6 /
- Georgius + Michael Ilavszky / 1/4, 1, 21, 6 /
- Georgius Ilavszky /+Sedjo/ / 1/4, 1, 15, 5 /
- Jacub Ilavszky / 1/4, 1, 15, 5 /
- Joan Ilavszky / 1/8, 1/2, 8, 4 /
- Georgius Ilavszky / 1/4, 1, 15, 6 /

V ďalšej tabuľke ktorá obsahuje 40 mien sú zapísané dve rodiny s nasledovným majetkom:

- Andreas + Georgius Ilavszky / -, 1/4, 5, 2 /
- Joanes Ilavszky / -, 1/4, 5, 2 /

Rozdiel v počte hláv rodín je spôsobený tým, že urbár bol vydaný neskoršie ako uvedené zápisy.

I-4 Súpis poddaných-tab. 40 rodin

O 12 rokov neskôr, v kronike evanjelickej cirkvi a.v. vo Važci, ktorá sa začala písať v r. 1783, je uvedený súpis obyvateľov Važca, ktorí sa podieľali s konkrétnymi finančnými príspevkami na stavbe kostola, fary a školy.

V tomto zozname „*Oblatie obyvateľu važeckých na kostol, faru a školu*“ je celkom 155 mien a s priezviskom Ilavský sú tam uvedení nasledujúci obyvatelia aj s poradovým číslom v zozname:

1. Georg. Illjavßky	110. Paul. Illjavßky	135. Joh. sen. Illjavßky
2. Andr. Illjavßky	112. Mich. Illjavßky	138. Joh. iun. Illjavßky
4. Adam. Illjavßky	113. Jacob. Illjavßky	147. Mart. Illjavßky
43. Joh. et Jac. Illjavßky	114. Georg. Illjavßky	149. Mich. Illjavßky

71. Georg. Illjavsky
86. Georg. sen. Illjavsky

115. Adam. Illjavsky
117. Joh. sen. Illjavsky

Stavemj budauoſo cſmny, aſimjeb cyrk
rozſſrenj služebnyk cirkne porjſala, p

Oblati Obmotela Vavckjed
na dyſtal, Jam, a ſkolu

1.	Georg.	Illjavsky	"	"	"	5.	—
2.	Andr.	Illjavsky	"	"	"	8.	—
3.	Martin.	Chovan	"	"	"	4.	—
4.	Adam.	Illjavsky	"	"	"	3.	—
5.	Johan.	Šidely	"	"	"	2.	—
6.	Johan.	Zustjak	"	"	"	5.	—
7.	Matthias	Zustjak	"	"	"	4.	—
8.	Math.	Davko	"	"	"	4.	—
9.	Micha.	Zustjak	"	"	"	4.	—
10.	Martin sen.	Lucsanſky	"	"	"	4.	—
11.	Mich.	Lucsanſky	"	"	"	4.	—
12.	Joh.	Dumny	"	"	"	2.	—
13.	Adam.	Terjancz	"	"	"	3.	—
14.	Jacob.	Ripulja	"	"	"	4.	—
15.	Jacob.	Halko	"	"	"	5.	—
16.	Joh.	Halko	"	"	"	4.	—
17.	Joh.	Križan	"	"	"	4.	—
18.	Andr.	Križan	"	"	"	2.	—
19.	Mich.	Ivan	"	"	"	4.	—
20.	Joh.	Terjancz	"	"	"	4.	—

79

134.	Paul Szabo	1.
135.	Joh. Szabo	1.
136.	Andr. Szabo	2.
137.	Joh. Szabo	2.
138.	Joh. Szabo	2.
139.	Andr. Szabo	3.
140.	Paul Szabo	3.
141.	Andr. Szabo	4.
142.	Paul Szabo	2.
143.	Salati Szabo	1.
144.	Joh. Szabo	1.
145.	Joh. Szabo	2.
146.	Joh. Szabo	2.
147.	Math. Szabo	4.
148.	Georg Szabo	2.
149.	Mih. Szabo	1.
Domiciliati Ingulstern		
150.	Georg Szabo	3.
151.	Mch. Szabo	3.
152.	Georg Szabo	2.
153.	Mch. Szabo	2.
154.	Joh. Szabo	2.
155.	Georg Szabo	1.

I-5 Súpis obyvateľov Važca – kronika ev. c. a.v., r. 1783

V ŠA Bytča sú uchované originály ako aj odpisy viacerých dokumentov dotýkajúcich sa urbárskych pomerov a majetkových zmien vo Važci až do skončenia poddanstva v Uhorsku. Okrem listiny s tabuľkou č. 48 „Urbár osady Wažecz k slávnej family pánov Szentiványi, Szmrecsányi a Baán“ z 19.1.1771 boli prehliadnuté aj upresňujúce a doplňujúce urbárske tabuľkové dokumenty zo

dňa 16.6.1841 resp. 24.6.1842. Výpisy z urbárskych listín boli urobené v takom rozsahu, aby slúžili ako podklady pri upresňovaní rodostromu Ilavských z Važca–Čierneho. Ďalšími základnými hodnovernými listinami zo štátneho archívu v Bytči, ktoré boli využité, sú cirkevné matriky ev.a.v. cirkvi vo Važci ³.

Poslednou skupinou podkladov pri spracovávaní genealogických tabuliek, okrem informácií od žijúcich pamätníkov na osoby a udalosti prežité alebo vypočuté, boli tiež prvé majetkoprávne listiny / pozemkovoknižné listiny boli zavedené v R-U r. 1861 ⁴/ dotýkajúce sa najstarších členov rodu – majetková podstata, vlastníctvo a ťarchy z okresného archívu v Liptovskom Mikuláši.

Podporným dokumentom o existencii hľadaných Ilavskovcov s vyznačením „na Čiernom“ je aj doplnková tabuľka „combinatori...“ z roku 1842, ktorá je súčasťou dokladov tereziánskeho urbáru z roku 1771 pre obec Važec. Uvedené doplnky sa robili pri zmenách majetkových vzťahov oproti pôvodným poddanským povinnostiam. Ukážka záznamu o Michalovi ako predstaviteľovi v tom čase jedinej rodiny žijúcej „na Čiernom“ je na obrázku. V zázname je zapísané že rovnaným dielom získali pôdu /in acqualibus Ratis/ Michal a Ondrej Ilavský z Mlinczeka, Ján Ilavský Moczil a Michal Ilavský na Čiernom po pôvodných urbárskych sedliakoch Jurajovi, Michalovi a Jakubovi všetci priezviska Ilavský / pravdepodobne dedičský podiel/.

Tabella Urbanialis Constabulariorum Urbanialium tempore indictendi Ducum Urbani Thurocorani imperialis					Status Urbanialis modernus				
Nomen et Cognomen Urbani Urbanialis indicendi, et Urbanis Thurocorani imperialis	Ratio Urbanis Urbanis	Nomen Domini Urbanis	Observa tiones	Nomen et Cognomen Urbani Urbanialis indicendi, et Urbanis Thurocorani imperialis	Ratio Urbanis Urbanis	Nomen Domini Urbanis	Observa tiones		
1. Johannes Kallaghe	1/2	Leopoldus D. Senae condam Sprengelbergi		1. And. v. Kallaghe	1/2	Leopoldus D. Senae condam Sprengelbergi			
2. Mathias Tette	1/2	Idem		2. Jean et Michael Tette	1/2	Idem			
3. Martinus Luptal	1/2	Idem		3. Johannes Luptal	1/2	Idem			
4. Michael Luptal	1/2	Idem		4. Johannes Luptal	1/2	Idem			
5. Georgius Luptal	1/2	Idem		5. Johannes Luptal	1/2	Idem			
6. Georgius Luptal	1/2	Idem		6. Michael Luptal	1/2	Idem			
7. Johannes Luptal	1/2	Idem		7. Michael Luptal	1/2	Idem			
8. Michael Luptal	1/2	Idem		8. Johannes Luptal	1/2	Idem			
9. Johannes Luptal	1/2	Idem		9. Michael Luptal	1/2	Idem			
10. Andreas Kallaghe	1/2	Idem		10. Johannes Luptal	1/2	Idem			
11. Georgius Kallaghe	1/2	Idem		11. Michael Luptal	1/2	Idem			
12. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		12. Johannes Luptal	1/2	Idem			
13. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		13. Michael Luptal	1/2	Idem			
14. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		14. Johannes Luptal	1/2	Idem			
15. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		15. Michael Luptal	1/2	Idem			
16. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		16. Johannes Luptal	1/2	Idem			
17. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		17. Michael Luptal	1/2	Idem			
18. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		18. Johannes Luptal	1/2	Idem			
19. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		19. Michael Luptal	1/2	Idem			
20. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		20. Johannes Luptal	1/2	Idem			
21. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		21. Michael Luptal	1/2	Idem			
22. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		22. Johannes Luptal	1/2	Idem			
23. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		23. Michael Luptal	1/2	Idem			
24. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		24. Johannes Luptal	1/2	Idem			
25. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		25. Michael Luptal	1/2	Idem			
26. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		26. Johannes Luptal	1/2	Idem			
27. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		27. Michael Luptal	1/2	Idem			
28. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		28. Johannes Luptal	1/2	Idem			
29. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		29. Michael Luptal	1/2	Idem			
30. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		30. Johannes Luptal	1/2	Idem			
31. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		31. Michael Luptal	1/2	Idem			
32. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		32. Johannes Luptal	1/2	Idem			
33. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		33. Michael Luptal	1/2	Idem			
34. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		34. Johannes Luptal	1/2	Idem			
35. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		35. Michael Luptal	1/2	Idem			
36. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		36. Johannes Luptal	1/2	Idem			
37. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		37. Michael Luptal	1/2	Idem			
38. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		38. Johannes Luptal	1/2	Idem			
39. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		39. Michael Luptal	1/2	Idem			
40. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		40. Johannes Luptal	1/2	Idem			
41. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		41. Michael Luptal	1/2	Idem			
42. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		42. Johannes Luptal	1/2	Idem			
43. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		43. Michael Luptal	1/2	Idem			
44. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		44. Johannes Luptal	1/2	Idem			
45. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		45. Michael Luptal	1/2	Idem			
46. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		46. Johannes Luptal	1/2	Idem			
47. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		47. Michael Luptal	1/2	Idem			
48. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		48. Johannes Luptal	1/2	Idem			
49. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		49. Michael Luptal	1/2	Idem			
50. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		50. Johannes Luptal	1/2	Idem			
51. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		51. Michael Luptal	1/2	Idem			
52. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		52. Johannes Luptal	1/2	Idem			
53. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		53. Michael Luptal	1/2	Idem			
54. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		54. Johannes Luptal	1/2	Idem			
55. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		55. Michael Luptal	1/2	Idem			
56. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		56. Johannes Luptal	1/2	Idem			
57. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		57. Michael Luptal	1/2	Idem			
58. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		58. Johannes Luptal	1/2	Idem			
59. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		59. Michael Luptal	1/2	Idem			
60. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		60. Johannes Luptal	1/2	Idem			
61. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		61. Michael Luptal	1/2	Idem			
62. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		62. Johannes Luptal	1/2	Idem			
63. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		63. Michael Luptal	1/2	Idem			
64. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		64. Johannes Luptal	1/2	Idem			
65. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		65. Michael Luptal	1/2	Idem			
66. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		66. Johannes Luptal	1/2	Idem			
67. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		67. Michael Luptal	1/2	Idem			
68. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		68. Johannes Luptal	1/2	Idem			
69. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		69. Michael Luptal	1/2	Idem			
70. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		70. Johannes Luptal	1/2	Idem			
71. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		71. Michael Luptal	1/2	Idem			
72. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		72. Johannes Luptal	1/2	Idem			
73. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		73. Michael Luptal	1/2	Idem			
74. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		74. Johannes Luptal	1/2	Idem			
75. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		75. Michael Luptal	1/2	Idem			
76. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		76. Johannes Luptal	1/2	Idem			
77. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		77. Michael Luptal	1/2	Idem			
78. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		78. Johannes Luptal	1/2	Idem			
79. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		79. Michael Luptal	1/2	Idem			
80. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		80. Johannes Luptal	1/2	Idem			
81. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		81. Michael Luptal	1/2	Idem			
82. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		82. Johannes Luptal	1/2	Idem			
83. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		83. Michael Luptal	1/2	Idem			
84. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		84. Johannes Luptal	1/2	Idem			
85. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		85. Michael Luptal	1/2	Idem			
86. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		86. Johannes Luptal	1/2	Idem			
87. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		87. Michael Luptal	1/2	Idem			
88. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		88. Johannes Luptal	1/2	Idem			
89. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		89. Michael Luptal	1/2	Idem			
90. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		90. Johannes Luptal	1/2	Idem			
91. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		91. Michael Luptal	1/2	Idem			
92. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		92. Johannes Luptal	1/2	Idem			
93. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		93. Michael Luptal	1/2	Idem			
94. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		94. Johannes Luptal	1/2	Idem			
95. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		95. Michael Luptal	1/2	Idem			
96. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		96. Johannes Luptal	1/2	Idem			
97. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		97. Michael Luptal	1/2	Idem			
98. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		98. Johannes Luptal	1/2	Idem			
99. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		99. Michael Luptal	1/2	Idem			
100. Iohannes Kallaghe	1/2	Idem		100. Johannes Luptal	1/2	Idem			

I-6 Tabuľka „combinatori . . .“ z r. 1842

„Priamy predok, otec môjho starého otca Martina Ilavského, okolo roku 1800 vystavil mlyn „Čierno“ pod Dúbravou pri vtoku Čierneho jarku do Bieleho Váhu, pričom mlynským potokom bola časť Váhu. Preto sme mali prírnenie „z Čierneho“. Tento muž mal dvoch synov, preto staval dom o dvoch izbách. Starší dostal prednú izbu, mladší – Martin Ilavský – zadnú. K mlynu prideliťo panstvo 120 jutár majetku (cca. 69 ha - pozn. autorov). Toto urbárske sedenie bolo v tom čase najväčšie vo Važci. Starší syn mal len jedného syna. Mladší syn Martin mal ale hodne synov, viem o štyroch: Martin bol kováčom vo Važci, býval

u Gašpara / správnejšie Gašpar prevzal jeho vyhňu/ a o gazdoch mlynároch – Ján, Mišo na Čiernom a Juraj bol učiteľom, snád' i dcéru, o ktorej viem len, že sa do dediny /Važca/ vydala a v mladom veku zomrela. Súdim, že môj otec Juraj bol tretorodeným synom, po Martinovi a Jánovi. Najmladším a mne najznámejším bol Mišo, s ktorým sa moji rodičia navštevovali“¹.

Pri pátraní po zakladateľovi osady Čierno je zaujímavá aj informácia, ktorú poskytuje vojenská historická mapa Uhorska z rokov 1764-1768. Na tejto mape vidíme zakreslených vo Važci celkom 6 mlynov – 3 na potoku Mlynica, 1poniže mosta na Váhu, 1 vo Vyšnom mlyne a 1 na Čiernom. Existencia mlyna na Čiernom už v tomto období, teda nie je celkom v súlade so spomienkami zachytenými Viktorom I.

I-7 Vojenská historická mapa z r. 1764 – 1768

Keď sa však budeme pridržať spomienok podľa Viktora I., môžeme povedať, že zakladateľmi osady Čierno vo Važci boli:

Michail Illavszky /*1763/ a manželka Eva Possony /*1767/

Čierno do roku 1848

V období na prelome 18. a 19. storočia ľudia vo Važci sa živili predovšetkým roľníctvom, t.j. pestovaním obilia (ovos, jačmeň - jarec) a ľanu, ktorý bol potrebný pre výrobu plátna na odev. Koncom 18. storočia sa začali pestovať aj zemiaky (grula) na príkaz vrchnosti namiesto repy a odvtedy sa pre obyvateľov Važca stali zemiaky nevyhnutnou zložkou potravy až do dnešných čias. Významný bol i chov dobytka a oviec, ktoré poskytovali okrem mlieka a mäsa i vlnu na výrobu domáceho súkna. Dôležité miesto zaujíma aj pastierstvo, pltníctvo, drevorubačstvo a povozníctvo. Odev, jednoduchšie nástroje a náradie si ľudia poväčšine zhotovovali sami.

Mlynárstvo, ako remeslo spracúvajúce obilie na múku a iné produkty (krúpy, šrot), kedysi predstavovalo vážené a veľmi potrebné remeslo svojho druhu. Múka bola jednou zo základných potravinových komodít vtedajších ľudí a akékoľvek zdržanie jej plynulej výroby a prísunu mohlo narušiť potravinovú sebestačnosť obce. Právo mlyna vykonával zemepán priamo prostredníctvom svojich poddaných mlynárov, od 18. storočia ho dával mlynárom do prenájmu.

Tradícia mlynárskeho povolania u zakladateľa osady Čierno vznikla premysleným výberom miesta pri sútoku Čierneho jarku do Bieleho Váhu. Výhoda bezpečnej polohy mlyna a stály zdroj vody prevýšil i najväčší nedostatok, ktorý pretrvával až do konca minulého storočia – v lete, ale najmä v zime, bolo k najbližšiemu ľudskému obydliu všade ďaleko. Ďaleko to mali nielen ľudia do kostola, ale najmä všetky generácie detí do školy.

Dobré hospodárske podmienky, pracovitosť a usilovnosť ľudí na Čiernom pri gazdovaní na pôde a v mlynárskom povolaní, prinieslo prosperitu ľuďom na niekoľko desaťročí.

O deťoch zakladateľ Michala I. vieme, že z 11-tich narodených boli len traja, ktorí si založili rodiny a to: Michal /*1795/, Mária /*1797/ a Martin /*1801/. Výnimočnosťou je, že šesť detí sa narodili ako dvojčiky a boli to:

- Mišo a Martin /*1793/
- Paľo a Ján /*1798/
- Ondrej a Martin /*1801/

Zhruba v polovici 20-tych rokov 19. storočia začínajú postupne preberať tradíciu v mlynárskom remesle a gazdovaní na Čiernom synovia Michal a Martin. Svedčia o tom aj údaje z roku 1860 v listoch „vlastníctva“⁵ - ŠA Lipt. Mikuláš, kde ako prví dedili bratia:

- Michal Ilavský (manželka Eva Mudron),
- Martin Ilavský (manželka Katarina Sedjo), zápis originálnej nemčine uvádza nasledovné:

Mitbesitzer zu gleichen Antherlan sind und zwar:

1. Illavski /černiho Mlina/ Michael Müller und dessen Gattin Eva geborenen Mudron,
2. Illavski /černiho Mlina/ Martin Müller und dessen Gattin Katherina geborenen Sedjo

Významným medzníkom pre rozšírenie rodinného spoločenstva ľudí „na Čiernom“ bola stavba nového kamenného domu v roku 1848, ktorý postavili bratia Michal a Martin Ilavský – mlynári, čoho dôkazom je fotografia zachovalého trámu z tohto domu.

I-8 Trám domu č. 214

Po celej dĺžke trámu je napísané:

**Spomočy Božy vistavil mlin tento Misso et Martin Ilavsky
nasvojom akrunte nasvojom kalčiku dne 1. July Roku 1848
* to je jich vlasni mlin**

Tento trám tiež dokazuje, že už pred r. 1848 bola na Čiernom vodná píla na rezanie dreva, existenciu vodnej píly potvrdzujú aj ďalej v texte uvedené dokumenty -katastrálna mapa r. 1866 (obr. I-10) a foto Čierna r. 1871 (or. I-11).

I-9 dom č. 214 vo Važci na Čiernom (r. 1921)

V dome č. 214 si starší brat Michal vzal nižnú izbu a mladší Martin vyšnú izbu (od dediny). Zaujímavosťou bolo, že dňa 23.1.1849 bola v tomto dome trojsvadba:

- 23 r. Daniel man. Zuzana Paško / syn Michala I. a Evy Mudron/
- 20 r. Ján man. Zuzana Ilavská / syn Michala I. a Evy Mudron/
- 18 r. Ján man. Eva Mudron / syn Martina I. a Cathariny Sedjo/

Čierno do roku 1900

V rokoch 1848-49 prebehla celou Európou revolučná vlna. Príčiny vypuknutia revolúcie i ciele revolucionárov boli vo viacerých krajinách rovnaké – zlikvidovať absolutizmus, poddanstvo, uzákoniť rovnosť pred zákonom, ústavný režim, zastupiteľstvo ľudu a slobodu národom. Celkovým prínosom revolučného obdobia pre monarchiu bolo zrušenie poddanstva, pre Slovákov získanie vlastnej národnej správy sa však nepodarilo uskutočniť. Revolúcia tak znamenala definitívny koniec feudalizmu a nastupuje obdobie kapitalizmu.

Koncom 50. rokov postupne začínajú preberať mlynársku štafetu na Čiernom Daniel I. z nižnej izby a Ján. I. z vyšnej izby.

„Môj otec Juraj Ilavský kŕstený bol 10. apríla 1838. Jeho rodičia boli Martin Ilavský a Katarína Šedô.. Kŕstil ho jeho budúci test' Michal Šoltís „velebný evanj. a.v. cirkvi važeckej riadny farár“. Z jeho detstva viem máločo. Spomínal, že šiel raz po vysokej lavici ponad Váh, a psisko, akých na Čiernom vždy niekoľko chovali, chcejúc prebehnúť popri ňom, strčil ho dolu z tej lavice. Na štrku pod lavicou si rozbil tvár a do smrti nosil nevelkú jazvu na ľavej lícnej kosti. Pohnutá doba revolučných rokov 1848-49 mala ohlas i na Čiernom. Deti vybehovali k neďalekej hradskej dŕvať sa na Gorgeyho honvédov, na kozákov a Rusov, ktorí pochodovali Liptovom. (panovník František Jozef I. požiadal ruského cára Mikuláša I. o vojenskú pomoc proti Maďarom - pozn. autorov). Mal vtedy 10-11 rokov, ale udalosti sa hlboko vryli v jeho detskú pamäť. Po chodení do dedínskej asi 1 ½ km vzdialenej školy, dal ho otec do Kežmarku do gymnázia. Vyššie ročníky asi od 4. triedy chodil v Ožďanoch pri Rimavskej Sobotě kvôli maďarčine.

Z tejto doby spomínal smutnú udalosť. Študoval tam s bratrancom asi o dva roky starším a s iným svojim vrstovníkom z horného Liptova. Títo traja študenti sa dohodli, že na Veľkú noc pôjdu pešo cez Bacúch a Boce domov. Spomenutý bratranec vzdor tomu, že bol akýsi prechorený vybral sa tiež, čo sa mu osudným stalo. Nízke Tatry zavalené boli ešte

snehom a cez Čertovicu preťažká cesta. Unavený poslal svojich mladších druhov vopred, že on si trochu oddýchne. Chlapci kráčali a keď nechodil kričali, volali naň, ale darmo. Tak došli do Hornej Boce, kde oznámili na fare, čo sa stalo. Farár /asi Orphanides / poslal chlapcov s nosidlami, aby ho išli ratovať. Tí ho i našli, ešte dýchal, ale na nosidlách im zomrel, kým sa vrátili do dediny. Tam ho pochovali. Otec túto príhodu vždy s veľkým pohnutím spomínal. Važec vždy bol bohatý na deti. V prepĺnenej triede s 220 deťmi učiteľ Daniel Ferienčík nutne potreboval pomoc. Takým učiteľským pomocníkom bol môj otec v šk.r.1856-57, no 27.septembra 1857 zaujal otec rehtorský-kantorský-učiteľské miesto v susednej Štrbe. Ale kontakt udržiaval s Važcom, kde si r.1862 vypýtal a dostal za manželku dcéru farára Michala Šoltísa – Slavínu Amáliu, moju matku. Manželstvo bolo šťastné. Vážna povaha matkina usmerňujúco účinkovala na vznetlivú povahu otcovu.

Maželstvo mojich rodičov – dľa zápisu mojej matky - požehnané bolo nasledovnými ôsmimi deťmi: Milko, Kornel, Adolf, Mária, Ľudmila, Nella, Petronela a Viktor“.¹

Tradicia učiteľského povolania začala Jurajom /*1838+1914/ pravdepodobne ako rozhodnutie rodinného klanu vyplývajúceho z príbuzenského prepojenia na hybskú alebo kráľovolehotskú inteligenciu už v predchádzajúcom storočí. Kurátorskú funkciu preukazoval rodinný klan už aj tým, že pri štúdiu na evanjelickom lýceu v Kežmarku v roku 1848/49 vystupuje ako mecenáš nie jeho otec Martin, ale strýko Michal /Mihály Molnár/, ktorý bol vtom čase hlavou rodinného klanu, pretože jeho starý otec Michal Ilavský /*1763+1834/ už bol po smrti. Juraj Ilavský vychodil ľudovú školu vo Važci, do lýcea chodil v Kežmarku a do preparandie v Spišskom Novej Vsi. Učiteľské povolanie vykonával na ľudových školách v Hybiach, Štrbe a nakoniec až do svojho odchodu do dôchodku v roku 1900 vo Važci.

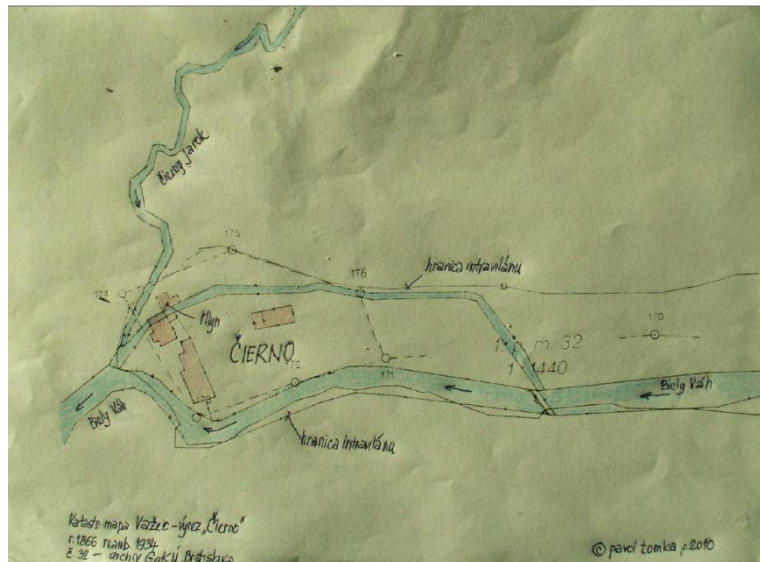
Nepriamym dôkazom o príbuzenskom prepojení na hybskú inteligenciu je i v prvej kapitole uvedená informácia o krstení Ilavských v artikulárnom chráme /roky 1732 až 1738/ a účasti cirkevných osôb vo funkcii krstných rodičov /tiež Juraj Chovan bol

príbuzný druhého ev.a.v. kazateľa v Hybiach/. Krstnými rodičmi detí ev.a.v. farára Šoltésa z Vážca bol Ján Lehotský, liptovsko-trnovecký farár s manželkou – národovec a rodák z Kráľovej Lehoty. Jednou z krstných dietok bola aj Slavína Amália, neskoršia manželka učiteľa Juraja Ilavského.

Rodina učiteľa Juraja I. /*1838, † 22.6.1914 v Ratkovej/, man. Slavína Amália Šoltisová /*1837, so. 1862, † 1898 vo Vážci/, ich deti:

- Miloslav Juraj /*1864, † 1883/
- Kornel Ján /*1866, † 1884/
- Adolf Albert /*1867, † 1908 v Budapešti/
- Mária Miloslava /*1869, † 1955 v Ratkovej/
- Ľudmila /*1871/ a Nella /*1872/ zomreli ako nemluvňatá
- Petronela Želmíra /*1874, † 1893/
- Viktor Juraj /*1878, † 1956 v Blatnici/

V r. 1866 boli v Uhorsku vyhotovené prvé katastrálne mapy a na nižšie uvedenom obrázku je vidieť, aké stavby boli na Čiernom v tomto období.

I-10 katastrálna mapa Čierne r. 1866

Okrem domu č. 214 to bola obrovská hospodárska budova (*siena*), veľké humno a vodná píla.

Významná zmena pre okolie Čierna a aj pre obyvateľov Važca sa uskutočnila v r. 1871, keď bola uvedená do prevádzky košicko-bohumínska železnica na úseku Žilina - Poprad. Na Čiernom bolo údolie Čierneho jarku, medzi Dúbravou a Jašperkami, prepojené násypom (*dáma*) a bol postavený aj tunel.

KASSA ODERBERGERI VASÚT.

KASCHAU ODERBERGER BAHN.

I-11 Čierna r. 1871

Prvé tri stanice Horného Liptova boli: Hrádok, Vagfalva (neskôr Važec), Hochvald (neskôr Štrba). Železnica postupne odbúrala príjem povozníkom, pltníkom a tak mnohí Važťania šli za prácou na železniciu. Železnica tiež otvorila cestu maďarskému a rakúskemu kapitálu.

V rokoch 1885 až 1892 evanjelici vo Važci stavali nový kostol a zrejme nie malý podiel na výstavbe kostola mali aj mlynári zo

Čierneho, pretože prvé dve lavice v mužskej časti pod chórom boli vyhradené pre nich – tzv. mlynárske.

„Starý tolerančný ev. kostol nevyhovoval potrebám, bol primafý, tesný a tmavý. Od vonku vyzeral ako stará sypáreň na veľkostatku. Ruský dôstojník chcel tam v r. 1849 kone umiestniť a nešlo mu do hlavy, že by to mal byť kostol, až keď videl v ňom oltár, uveril že je to naozaj kostol. Po dlhom rozmýšľaní chytila sa cirkev do stavby. Na svoje šťastie mala múdreho a energického kurátora Jána Sochána. Ak má niekto zásluhu pri tej stavbe, tak je to jedine on.

Plány dali spraviť slovenskému staviteľovi Blažejovi Bullovi z Martina. Tomu to nedalo moc roboty, lebo plán mal hotový, podľa neho vystavený bol už kostol v Nemeckej Lúpi.

Tak jedného jarného dňa chytili sa do práce. Vápn, tehlu rozhodnuté bolo páliť doma. Vtedy rozobrali starú, už pár rokov opustenú drevenú chalupu – môj rodný dom, drevo sa vyviezlo vyše dediny, z balvana zvaného Kíameňom lámal sa vápenec a sami občania napáliť vápn. Niž kostola bola vykopaná jama asi 2 m široká, 4 m dlhá a 1,5 m hlboká. Naplnili ju haseným vápnom a prikryli doskami. Stalo sa, že z kráv idúcich na alebo z paše, jedna vyšla na jamu, dosky sa pod ňou prelomili a ona spadla dnu do čerstvo zahaseneho, ešte tvárneho vápna. Ťažko ju dostali von, ale už nežila.

Pri kpaní základov sa ukázala voda. Riedkou štrkovou pôdou z Váhu presiakala do výkopov. Niekoľko vagónov cementu sa spracovalo na betón a uložilo do základov.

Pri železničnej stanici má Važec dobrú hlinu v Hliniskách. Zavolali troch či štyroch tehliarov z Moravy, postavili pri Mlynici pajty na sušenie surových tehál a kolíbu pre majstrov. Tí usilovne kopali hlinu, miesili ju nohami, vymiesenú naberali do pieskom vysypaných fúrikov, dobre utlačili a už aj nosili pod pajty na úvetrie, ale aby ani slnce ani dažď k nim nedošiel. Tak pekne do vysoka poukladaná schla a čakala na vypálenie. Pec si z nej sami skladali, hlinou pokrývali a drevom až k nim dodaným vypálili. Tehla bola i dobrá i blízko, a tak stavba šla rýchlo dopredu.“⁷

I-12 Evanjelický kostol r. 1908

Tradícia učiteľského povolania započatá Jurajom I. mala pokračovanie aj cez jeho syna Viktora I.

„Ja Viľtor, posledný z detí som sa už narodil vo Važci 11.marca 1878, kam bol môj otec v predošlom roku vyvolený za učiteľa. Mojim rodným domom bola stará drevená budova, bárs – dnes už tiež nejestvujúca „nová“ škola v blízkosti stála.

V tejto novej škole boli tri učebne, ale keďže cirkev mala len dvoch učiteľov, z jednej spravili byt a my sme sa doň nasťahovali.

Na Važec, svoje rodiško rozpomínal sa otecko (spomienky dcéry Viktora I. Anny - pozn. autorov) vždy s láskou. Rozčítaný spomínal na rodnú dreveničku. Jej pôdorys a „novú“ školu zachytil i vo svojom životopise náčrtom. S údivom hľadáme na tie malé priestorčeky, v ktorých prichádzalo žiť tak početnej rodine. Veď akýže to mohol byť učiteľský byt z prerobenej učebne? Učebne i školy nestavali vtedy nadmerne. Šetrilo sa materiálom i na stavbe a myslelo sa i na množstvo dreva, potrebného na vykurovanie. Nie div, že zdravie učiteľov nebývalo

pevné – sto, dvesto detí v nevelkej učebni. Aj deti zomierali malé, ved' vo Važci – bez ovocných stromov – nebolo dosť vitamínov cez dlhé podtatranské zimy. Ešteže aspoň brusníc bolo.

Rodnú obec a svoj život za detstva v nej zachytil ako starec v niekoľkých epizódkach: Jarok, chýr Važca, život pri Váhu, raky, stavba kostola, požiare, obyvatelia Važca, hory. Pripomenul si aký bol Važec pred polstoročím. Zachytil aj život svojho starého otca Michala Šoltisa. S úctou opatroval jeho cestopisné udalosti zhrnuté v práci „Cesta spod Kriváňa na Sabolčské roviny“ /r. 1847 – 3 až 22. okt./.

Ťažký to bol život, no detstvo mal pekné. Ako posledné dieťa svojich rodičov zvlášť priľnul k matke, ved' otec mu býval často preč z domu. Okrem vyučovania a kantorských povinností pracoval hodne aj telesne – píľil, rúbal, kosil – ved' lúk vo Važci bolo mnoho a bola to i značná časť jeho učiteľského platu – seno. Vážil si telesnú prácu – i keď len jeho dali rodičia študovať. Nuž nie div, že potom rozmýšľal, či synov dať študovať, aby treli biedu a či im vybrať praktickejšie povolanie. Ved' hľa, i v Ružomberku taká vážená rodina Makovických dobre sa držala – obchodom. Nebolo by lepšie usmerniť aj synkov tým smerom? No doplatil ťažko na toto svoje rozhodnutie, stratil tak dvoch synov, učeň – mučeň.

Ako vychovával svojho posledného syna? To je tiež zvláštna história. Bol už ustatý rozličnými prácami a vyučovaním 120 detí. No bol dobrým učiteľom, ba i funkcionárom v spolku evanjelických učiteľov Liptova. Zamýšľal sa aj, ako usnadniť žiakom učivo, najmä učebnú látku náboženstva, ktorej na cirkevných školách bolo neúrekom. A jeho kolega, učiteľ menších žiakov ešte viac práce, ved' mnohí žiaci chodili len jednu - dve zimy do školy, viac nemohli.. Keď videl aké sú výsledky vyučovania v nižších ročníkoch, starý otec sa rozhodol nedať svojho syna do jeho učebne, vzal ho k sebe – k starším žiakom. Akosi russovsky voľne ho chcel vychovávať. No asi pri viac oddelení vo svojej učebni stihol svojho syna vyučovať „tichým zamestnaním“. Aspoň tatko sa nepamätal, ako sa naučil čítať a písať. Možno mu čo-to ukázali aj starší žiaci pri ktorých sedel. Nepracoval systematicky a doplatil na to pri ďalšom štúdiu. I preto, že dal ho do cudzieho prostredia veľmi mladého a s vyučovacou rečou

maďarskou. Preto on potom nepostupoval tak pri vyučovaní nás detí, dostali sme sa do maďarských škôl / ešte za Rakúsko-Uhorska/ až z 5. ročníka.

Zvlášť ťažko mu bolo v 1. a 2. triede v Rožňave na gymnáziu. Tretiu a štvrtú triedu chodil v Banskej Štiavnici a učiteľský ústav v Prešove“¹.

Rodokmeň vetvy po Jurajovi spracoval jeho vnuk MUDr. Juraj Ilavský /*1916/ v časoch druhej svetovej vojny / Slovenský štát, 1939-1945 /, keď bolo treba preukazovať árijský pôvod. Jeho grafická podoba, s vtedy známymi údajmi, je uvedená na obr. Zaujímavými osobnosťami v ženskej línii jeho otca Viktora Ilavského /*1878 – učiteľ v Blatnici/ sú rodiny národovcov: Orfanides, Fejerpataky a Šoltés.

vzťahov pri hľadaní dôkazu o existencii spoločných predkov rodín Ilavských z Blatnice a z Važca - Čierneho.

I-13 Sídlo Ilavských v Blatnici

V roku 1897, takmer po polstoročí, pribudol na Čiernom ďalší murovaný dom, ktorý postavil Michal I. s man. Annou Jakš. Z nižnej izby domu č. 214 tak odišli piati ľudia.

Čierno do roku 1948

Hospodárska situácia v Rakúsko- Uhorsku na prelome storočí nebola dobrá – chudoba v neúrodnom kraji pod Tatrami a drobenie majetku nedokázalo uživiť toto rodové spoločenstvo. Z hľadiska rodinného to bolo zlé aj pre potomkov Michala I. a man. Zuzana Krivoš, ktorí zomreli v pomerne mladom veku.

Osud postihol aj Zuzanu I., po smrti rodičov nebolo dost' miesta v rodičovskom dome č.214 a ako úplnú sirotu ju čakalo len macošské zaobchádzanie. Obaja starší bratia Ján a Daniel boli už dospelí a zakladali si rodiny, najmladší Martin mal 17 rokov. Riešenie sa našlo tým, že ju prichýlili – zobrali ako 12 ročnú do služby vzdialení príbuzní Krivošovci z Kráľovej Lehoty.

I-14 Zuzana I. s manželom Jozefom Lehotským Mikušovie a dcérou Janou, foto r. 1915

O živote vo Važci v tomto období nachádzame zmienku aj v spomienkach Viktora Ilavského.

„Veľkú časť važeckého chotára tvorili krásne, husté hory. Važtania s malou výnimkou odkúpili všetky od bývalých majiteľov veľkostatkárov Sentiványiho, Bána a Kysela. Utvorili spolky Komposesorát a Háje. Bol to dobrý kšeft, lebo hory neboli exploatované, a pri predaji dreva nie len že cenu hôr vyplátili, ale ešte i medzi sebou značné sumy si rozdelili. Môj otec bol predsedom komposesorátu a keď na jednu splátku dostali 7000 zľ., išla trojčlenná delegácia tých sedem tisícoviek rozmeniť na drobné do Mikuláša. Mňa 7 - 8 ročného pojal otec so sebou. Drobné niesli v šatke v hodnom a dosť ťažkom uzlíku. Jeden z nich, asi starý Bednár (otec Zlodkov) dal mi uzlík do ruky: "Na, aby si mohou povedať, že si už tisíc mau v rukách."

Za týmto obchodom s drevom dohrnulo sa viac židovských rodín do dediny, ktoré sa prižívovali pri dreve ako faktori, dovozcovia, vedúci práce i obchodníci, lebo s prílivom peňazí a zárobkov sa aj tržba rozmáhala.

Židovské rodiny boli: Kirc, Hammer, Fogel, Deutschy, dve Golštajnovské rodiny, Klein, Unterberger, Kohn, Diamant. Najprednejšia a najbohatšia rodina boli Kircovci. Jednu pílu mali v Košiciach, ktorú viedol najstarší so synov Dr. Viktor Kirc, ta do Košíc sa vydala i dcéra Lotka. Važeckú pílu spravoval Jozef Kirc i s dubárnou. Krčma a obchod i jatka ostala na Karola.

Vo važeckom závode pracovali Važtania ako robotníci. Medzi výplatami dostali poukazy na tovar a tak Kircovci mali z nich dvojaký osoh: z roboty i obchodu.

Ostatní boli čiastočne ich zamestnanci, ale ako Hamer i konkurenti v krčme. Keď sa minuli hory, židia sa rozchodili tiež, Kircovskú krčmu kúpilo Potravné družstvo - konzum.⁷

Rodiny Ilavských z domu č. 214 sa začiatkom 20. storočia rozrastali. Keďže všetci na Čiernom mali priezvisko Ilavský,

rozlišovali sa väčšinou podľa rodného mena manželky resp. podľa bývania alebo nejakého zlozvyku. Tento systém prímien fungoval aj u ostatných obyvateľov vo Važci, na Čiernom to boli tieto priezviská:

Jakšová – Jakšulin, Jakšulina ale aj Jaškulin, Jaškula (TAB. č. 2)

Risula – Risuliak, Risuliačka (TAB. č.2)

Silvajova od Gašpara – Gašparkin, Gašparka (TAB. č. 3C)

Jurčová – Jurčulin, Jurčula (TAB. č. 3)

Bielená od Piliara – Piliarkin, Piliarka (TAB. č. 3D)

Hybenová – Hybiankin, Hybianka (TAB. č. 3D)

Ujali sa aj žartovnejšie prímienia z hovorového styku napr.:

Michal I. /*1881/ - Kachel, Daniel I. Jakšulin /*1882/ - Bondžardo, Ján I. Jakšulin /*1887/ - Janulo, ale aj Skuchyniar (pravdepodobne rodina obývala kuchyňu v dome č. 214), Ján I. Jurčulin /*1887/ - Aukač, Daniel I. Hybiankin /*1922/ – Panko.

V prvých rokoch začínajúceho 20. storočia hľadali aj ľudia zo Čierneho východisko zo zlej hospodárskej situácie na zárobkoch v Amerike resp. Austrálii. V Amerike boli resp. odišli a tam aj zostali títo ľudia:

Michal I. – Kachel v roku 1908, zostal v Amerike, potomok vo Važci Michal Bardy /*1909/

Ján I. – Gašparkin v rokoch 1907-1912, 1914-1920

Ján I. – Aukač v roku 1913, zostal v Amerike, † 1936

Michal I. – Jakšulin v roku 1913, zostal v Amerike

Kópie zápisov amerického imigračného úradu z New York niektorých uvedených ľudí sú v prílohe tejto publikácie.

Michal I. – Kachel, bol na Čiernom spomínaný všetkými generáciami, ktoré žili na Čiernom, v súvislosti s jeho žartovnými príhodami., napr.:

Kachel bol kosť vo Vrchmlyniciach (miesto vzdialené od Čierna cca 6 km). Večer prišiel domov - bez kosa.

„Kachel a de si nahau kosu?“

„Na chodníku vo Vrchmlyniciach.“

„A ved ty ju daľto ukradne.“

„Aspon nebudem kosit.“

alebo:

*„Kachel a ved id napojit ten statok!“
„A var nevie de je voda.“*

V r. 1911 si postavil drevený dom Martin I. Jokličkin, v r. 1912 Ján I. Gašparkin a z vyšnej izby domu č. 214 tak odišli ôsmi ľudia.

V r. 1921 si postavil dom Ján I. Janulo a z domu č. 534 tak odišli traja ľudia – Ján I. /*1887/ man. Zuzana Jakubčiak /*1892/, dcéra Zuzana.

Môžeme povedať, že spoločenstvo ľudí na Čiernom v 20. a 30. rokoch zaznamenalo najväčší rozvoj. V 20. rokoch bola modernizovaná vodná píla na gátor, pričom sa na kúpe a prevádzke gátra podieľali štyria majitelia: Ján I. Gašparkin, Daniel I. Jakšulin, Ján I. Janulo a Ján I. Risuliak. Medzi prvými v dedine vlastnili mláťačku, sejačku, šrotovníky a okrem mlyna, tiež folovali súkno. Vodu využívali nielen ako zdroj energie pre stroje, ale chovali veľa vodnej hydiny – husi, kačky, ale aj sliepky, morky, prepelice.

Všetci muži i ženy pracovali v lete na gazdovstve. Kosili, hrabali na lúkach, obrábali polia, siali jarec, ovos, sadili grulu a tak dorábali obživu pre seba a aj domáce zvieratá.

Boli to mimoriadne pracovití, veselí a nadovšetko zbožní ľudia. Žili v zhode a vzájomne si pomáhali. Bolo zvykom v nedeľu poobede neďaleko domu č. 214 na záhradach, kde boli lavice, poschádzať sa a riešiť rôzne problémy – pracovné, hospodárske i zdravotné. Pri debatách boli družní, zabávali sa, špásovali a doberali sa.

Ženy v zime tkali, šili košele, gate pre mužov, kroje pre seba, chystali výbavy pre dcéry, vyšívali a to všetko pri petrolejových lampách. Tiež sa schádzali ženy a aj muži na priadkach, páralo sa perie a pritom sa rozprávali rôzne zážitky. Na priadkach ponúkali kyslú kapustu, uvarenú cviklu, chlapom hriatu pálenku s husacou masťou. Clivota v zimných mesiacoch na Čiernom bola umocnená aj tým, že od novembra do februára si tu ľudia slnka veľmi neužili.

I-15 Senie roboty

Jedna príhoda, čo sa zachovala z rozprávania pri mlátení zbožia. Keďže humno bolo veľké a mali tam viacerí uskladnené zbožie, mlátiť museli postupne. Jeden nemenovaný gazda, keď vymlátil, takto súril občerstvujúcim sa mláťačom:

„Žujte, žujte, bo idete suamu nosiť“

keď slamu ponosili a chystal sa ďalší gazda na vymlátenie, dotyčný sa popozeral po oblohe a povedal:

„A keď neleje“

Tragická udalosť postihla dedinu Važec dňa 17. júla 1931, keď celá dedina ľahla popolom, zhoreli takmer všetky strechy a takmer všetky drevenice. Bol jasný, horúci letný deň a väčšina ľudí bola na vzdialených lúkach dorábať seno.

„Z požiarov, udianých sa v mojom detstve, spomeniem veľký oheň v humnách pod Vrškami. Bolo to v noci a práve oproti oblokom nášho bytu. Izby boli osvietené ako vo dne a my deti sme mali strach. Ani veľkí neboli bez neho.“

Obyvatelia Važca vždy si boli vedomí nebezpečenstva požiaru a zhorenia celej obce, preto pri každom požiari nálada bola veľmi

vzrušená a ľudia rozľutení. Môj nebohý otec hovorieval: „Keď raz sem oheň príde, človek s dušou sa nezratuje!“ –

a to, snád' i podvedome uznával každý. I teraz pribehla suseda : „ Pán rektor, nech otvorí pivnicu, ja idem vynášať“. Stará pani Socháňka, matka Jána Socháňa, staren-

ka na nohy chybná – chodievala o barle, v strachu hľadala kapec a mala ho v ruke.

Ale priameho nebezpečenstva nebolo, lebo medzi humnami a dedinou bolo poorané pole – záhumnice.

Že aký rozzúrený býval národ pri požiarí, dokumentuje i táto udalosť. Z otvoreného ohniská chytila sa sadzou hrubo obsadnutá strecha malej chalúčky obecného sluhu – bubeníka Čuraja /tak ho prezývali, riadneho mena mu neviem/. Rozzúrení chlapi chceli ho do ohňa hodiť, ale podarilo sa mu utiecť, ľuďom sa podarilo požiar lokalizovať a z chalupy čo-to zachrániť. Važťanom nebol prázdnu rečou spev hľásníka „...opatrujte svetlo, oheň, aby nebol ľuďom škoden!“

Čo sa malo stať, sa aj stalo, požiar dedinu zničil. Na šťastie bolo to vo dne a ešte najväčšie šťastie, že sa to stalo za Republiky. Prišla pomoc a vystavila dedinu, kým za vlády maďarskej bola by tam ostala pahreba a tritisíc žobrákov.⁴⁷

Važťania sa však nezlomili a s veľkým odhodlaním sa pustili do výstavby nového Važca. Gátor na Čiernom bol k použitiu pre všetkých obyvateľov Važca a v tomto období po požiarí, bol využívaný maximálne. Zo spomienok sa zachovalo, že v tých časoch fungoval celé dni a noci. Rezalo sa drevo na väzby, na dosky, rezali sa šingle.

I-16 Vážec po požiari

Dňa 1. septembra 1939 Nemecko napadlo Poľsko a tým sa začala 2. svetová vojna, ktorá na rozdiel od predchádzajúcej vojny, sa nevyhla ani Slovensku, ani Vážcu a ani ľuďom na Čiernom. Tejto vojne sa zúčastnili títo ľudia zo Čierneho:

Ján I. Risuliak /*1917/, prišiel o nohu vo vojne

Ján I. Motkulín /*1920/, padol vo vojne - † 1942

Daniel I. Hybiankin /*1922/, člen 1. Čsl. Armádneho zboru

Počas vojny, v r. 1940 - 1941, si postavil dom Michal I. Jaškulin /*1906/ man. Hana Jakš /*1909/ a Ján I. Jakšulin /*1909, † 1946 / man. Hana r. Sendecká /*1913/.

V histórii ľudstva dodnes najväčší ozbrojený konflikt (odhad obetí 45 až 60 mil.) sa skončil 8. mája 1945 porážkou fašistického Nemecka. Dôsledok vojny bol v Európe vznik dvoch blokov: západný – NATO a východný – Varšavská zmluva (sféra vplyvu Sovietskeho zväzu). V Československu vo februári 1948 sa ujala moci

komunistická strana a nastúpilo obdobie budovania socializmu, kapitalizmus skončil - na určité obdobie.

Jednou z najdôležitejších zmien, ktorá výrazne ovplyvnila život ľudí aj na Čiernom, bola kolektivizácia poľnohospodárstva. Aj keď JRD vzniklo vo Važci až medzi poslednými (1960), bola to pre ľudí, ktorý pôdu považovali za základ živobytia, veľká zmena a preto sa jej neradi vzdávali.

Od zhruba polovice 50. rokov sa začína život na Čiernom podstatne meniť. V r. 1955 bola nariadeným MNV vo Važci ukončená činnosť gátra –zákaz podnikania. Mlyn skončil svoju činnosť skôr.

11. sept. 1955
Mlyn na Čiernom vo Važci.
Pohľad zo zadnej, ako bola mlynárca,
a otvor pre veľkú kolenu. V ľavo
vidieť hĺbok pily mlynárskeho d-
ta, ktorá do posledu bola v činnos-
ti.

I-17 Mlyn na Čiernom, r. 1955

Niektorí obyvatelia sa začali preorientovávať na iné povolania - železnica, mladší začali študovať a za prácou chodiť mimo obec - Poprad, Svit, Liptovský Hrádok, Liptovský Mikuláš. S tým súviselo cestovanie do práce - hlavne v zime v nepriaznivom počasí. Tak sa Čierno postupne začína vyprázdňovať, aj prirodzeným odchodom starších obyvateľov.

Poslednými trvalými obyvateľmi na Čiernom boli v dome č. 529 Michal I. Gašparkin, man. Anna Jaškula a jej sestra Mária Jaškula.

I-18 Osídlenie Čierna okolo r. 1950

Legenda k mapke Osídlenie osady okolo roku 1950

1. Pôvodný dom č.214 obývaný :
Daniel Ilavský - *Pelaškin (Hybiankin)*, Ján Ilavský - *Rysulkin (Rysuliak)*
2. Gátor
3. Hlemauz Daniel Ilavský - *Jakšulín*
4. Siene: Ján Ilavský - *Rysulkin (Rysuliak)*, Daniel Ilavský - *Jakšulín*,
Daniel Ilavský - *Pelaškin (Hybiankin)*
5. Dom Daniel Ilavský - *Jakšulín*
6. Hlemauz Ján Ilavský - *Rysulkin (Rysuliak)*
7. Dom so sieňou Ján Ilavský - *Gašparkin*
8. Dom so sieňou Mária Ilavská r. Bielená (manžel Michal Ilavský - *Hybiankin*)
9. Humno Ján Ilavský - *Gašparkin*, Daniel Ilavský - *Hybiankin*
- 9a. Humno Ján Ilavský - *Jakšulín (Janulo)*, Ján Ilavský - *Rysulkin (Rysuliak)*
10. Humno Daniel Ilavský - *Jakšulín*
11. Dom so sieňou Ján Ilavský - *Jakšulín (Janulo)*
12. Dom so sieňou Martin Ilavský
13. Humno Daniel Ilavský - *Pelaškin (Hybiankin)*
14. Humno Ján Ilavský - *Rysulkin (Rysuliak)*
15. Dom so sieňou Ján Ilavský - *Gašparkin*
16. Dom so sieňou Anna Ilavská r. Sendecká (manžel Ján Ilavský - *Jakšulín*)
17. Dom so sieňou Michal Ilavský - *Gašparkin*

V r. 1989 bola na Čiernom postavená hrubá stavba rekreačného strediska železníc Ústi n. Labe, ktorá pri delení majetku v r. 1992 pripadla Železničiam SR.

I-19 Čierna r. 2004

Informačné zdroje použité v publikácií:

- ¹ – zo spomienok Viktora Ilavského, rodáka z Važca, ktorý učil a žil v Blatnici - Turci a ktoré spísala dcéra Anna v r. 1988
- ² – A Vazseczi Kôzseg úrberi: Kônyve, Ikteles – ŠA Bytča
- ³ – matriky narodených, sobášených, zomretých ECAV z Važca – od r. 1784
- ⁴ – pozemkovo knižné právo ustanovené Judexkuriálnou konferenciou pre Uhorsko v roku 1861
- ⁵ – vlastnícka vložka č. 286, Okresný archív Liptovský Mikuláš
- ⁶ – kronika ECAV z Važca – od r. 1783
- ⁷ – epizódy od Viktora Ilavského: Stavba kostola, Hory, Požiare

Prílohy

Zuzana Ilavská Mikušovic

Ján Ilavský Gašparkin

Viktor Ilavský (maturant a s rodinou r. 1920)

Ján Ilavský Risuliak s manželkou Máriou

PASSENGER RECORD

American Family Immigration History Center® at Ellis Island

First Name:	Janos
Last Name:	Illavszky
Ethnicity:	Hungary, Slovak
Last Place of Residence:	Vazsecz, Germany
Date of Arrival:	May 26, 1914
Age at Arrival: 37y	Gender: M Marital Status: M
Ship of Travel:	Kaiser Wilhelm II
Port of Departure:	Bremen
Manifest Line Number:	0025

The Statue of Liberty-Ellis Island Foundation, Inc.

LIST OR MANIFEST OF ALIEN PASSENGERS FOR THE UNITED STATES

ALL ALIENS, in whatever class they travel, MUST be fully listed and the address of each vessel carrying such passengers

S.S. *Rosier Kibbithson* *Greensboro* May 18th

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
LINE	NAME	AGE	SEX	DATE OF BIRTH	DATE OF DEPARTURE	DATE OF ARRIVAL	DATE OF DEPARTURE	DATE OF ARRIVAL	DATE OF DEPARTURE	DATE OF ARRIVAL
1	Howard	Anna	25	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
2	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
3	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
4	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
5	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
6	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
7	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
8	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
9	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
10	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
11	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
12	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
13	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
14	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
15	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
16	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
17	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
18	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
19	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
20	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
21	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
22	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
23	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
24	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
25	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
26	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
27	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
28	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
29	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870
30	Wells	John	27	1870	1870	1870	1870	1870	1870	1870

53

Ján Ilavský Gašparkin – zápis imigračného úradu US

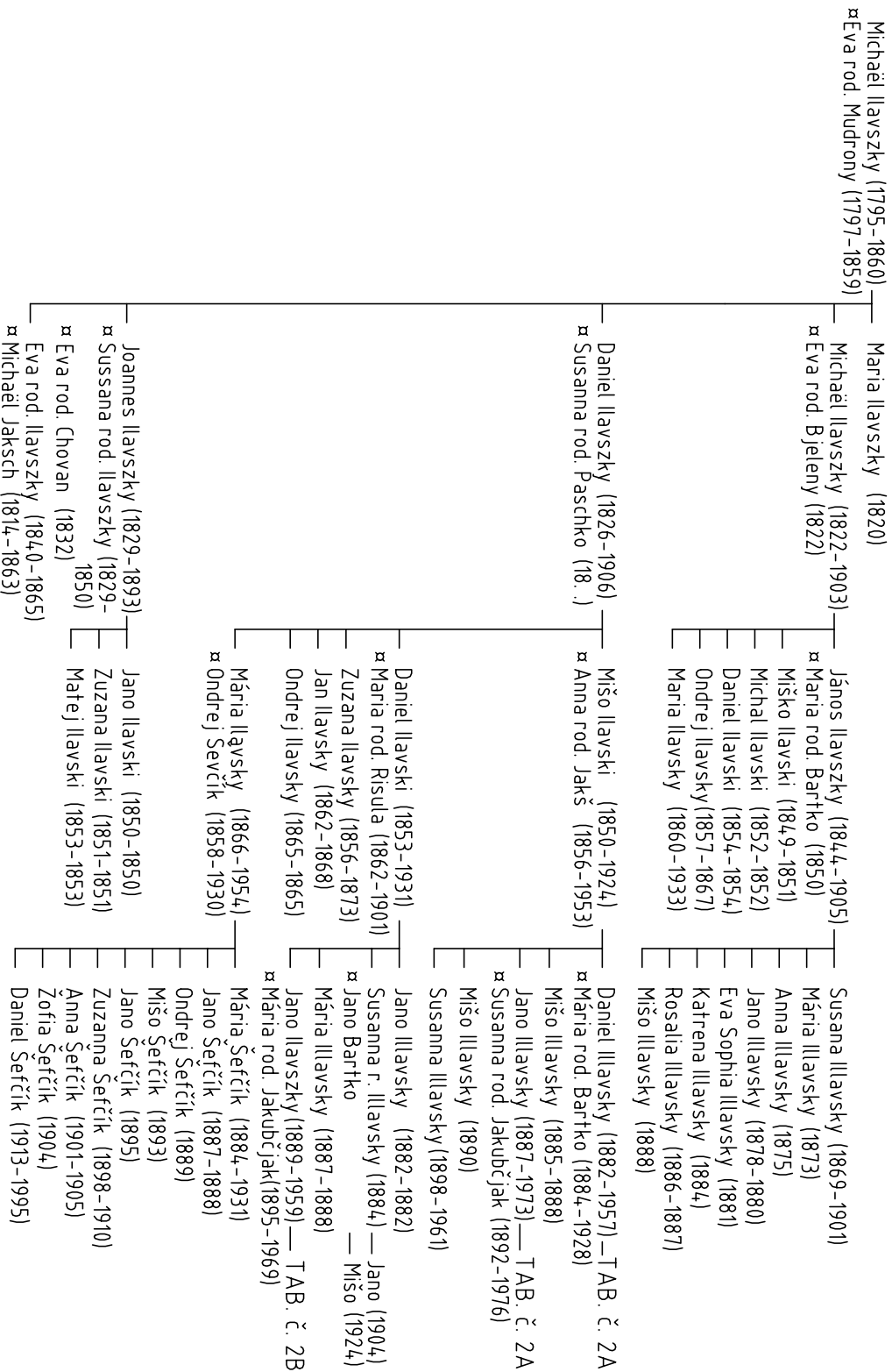
PASSENGER RECORD	
American Family Immigration History Center® at Ellis Island	
First Name:	Janos
Last Name:	Ilavszki
Ethnicity:	Slovakia, Hungarian
Last Place of Residence:	Vagfalva, Hungary
Date of Arrival:	Apr 21, 1913
Age at Arrival: 26y	Gender: M Marital Status: M
Ship of Travel:	Kleist
Port of Departure:	Bremen
Manifest Line Number:	0026

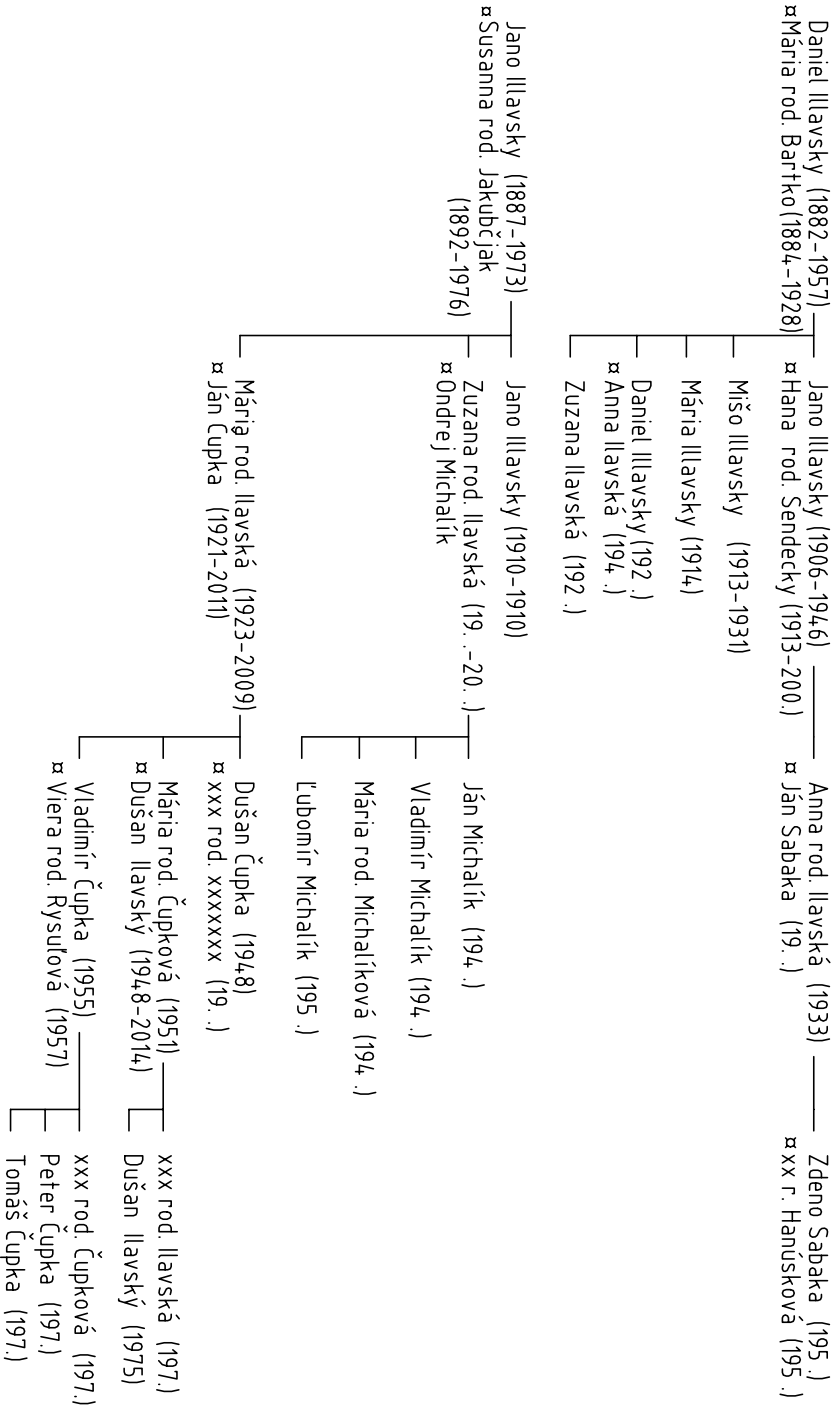

The Statue of Liberty-Ellis Island Foundation, Inc.

LIST OR MANIFEST OF ALIEN PASSENGERS FOR THE UNITED

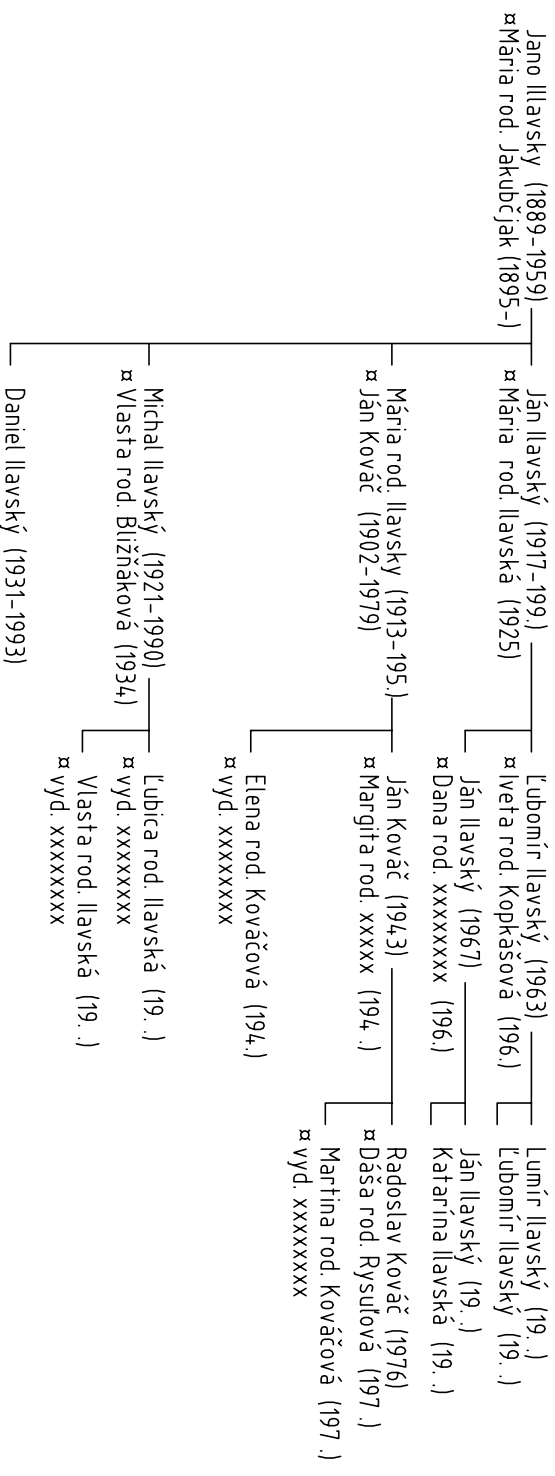
a. ALL ALIENS, in whatever class they travel, MUST be fully listed and the master or commanding officer of each vessel carrying such passengers

Vilaveri sailing from[illegible]

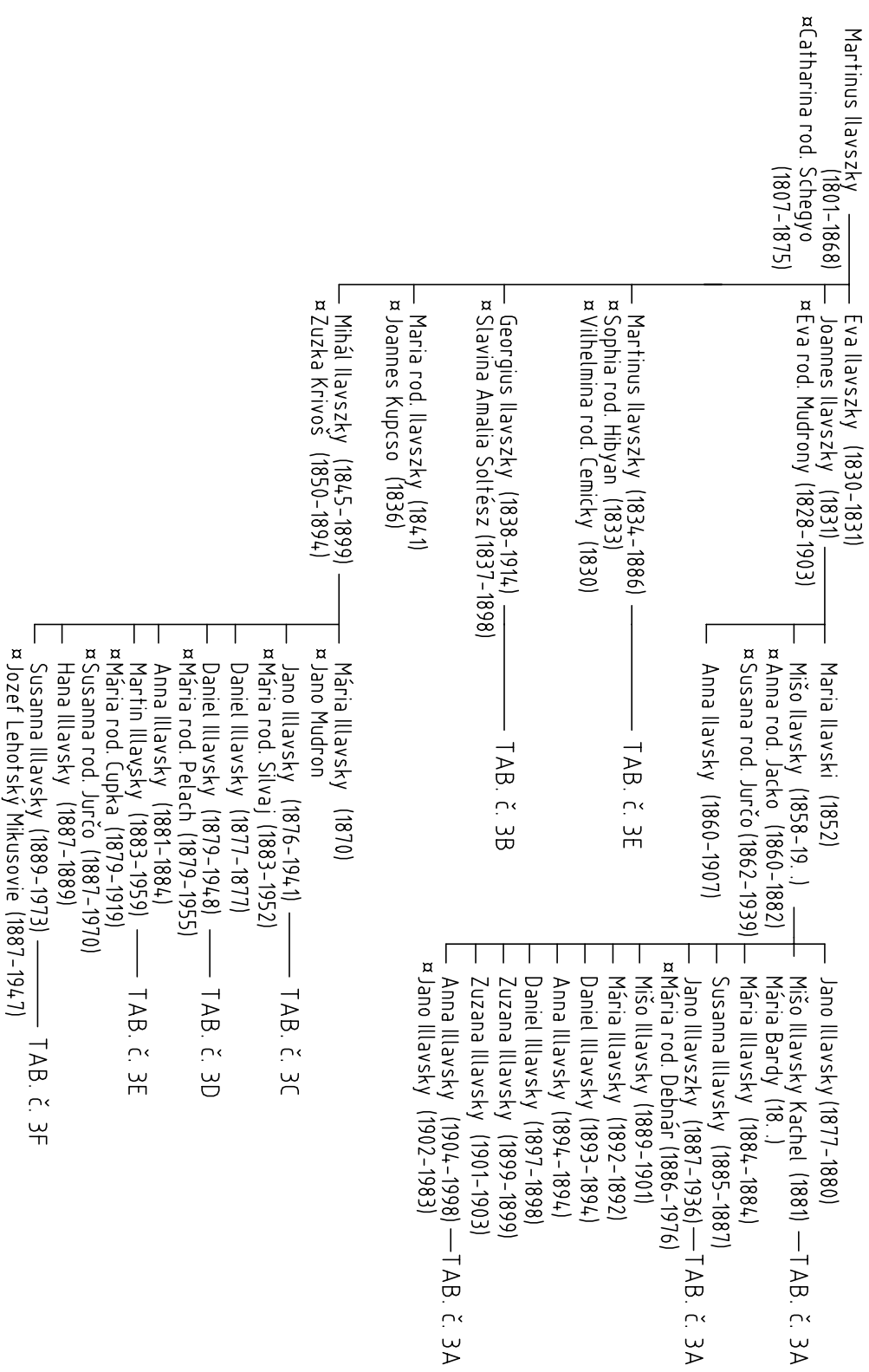

TAB. Ć. 2B

TAB. č. 3

Mišo Ilavský Kachel (1881) — Mišo Bárdy (1909-195.) — Michal Bárdy (1940-1992)
Mária Bárdy (18.) ⚭ Mária rod. Jakubčíak (19. .) ⚭ Vlasta rod. Pastuchová (1947)

⚭ Vladimír Bárdy (1946)
⚭ Dana rod. xxxx (19. .)

Jano Ilavský (1887-1936) — Jano Ilavský (1909-1909)
⚭ Mária rod. Debnár (1886-1976) ⚭ Mišo Ilavský (1911-1974)
⚭ Mária rod. Zuštiak (1915-2002) — Kvetta rod. Ilavská (1936) — Michal Krajiči (1975)
⚭ Ľubomír Krajiči (1925-1996) ⚭ Martina rod. Mravčáková (1976)

⚭ Ján Ilavský, (1939) — Jaroslav Ilavský (1966)
⚭ Mária rod. Čupková (1945) ⚭ Iveta rod. Paťková (1964+)
⚭ Ján Ilavský (1967)
⚭ Mária rod. Ilavská (1970)
⚭ Ján Zuštiak (1971)

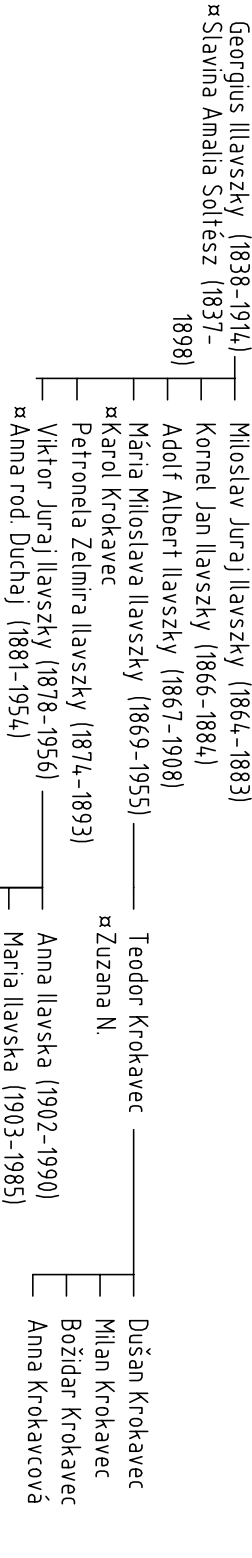
⚭ Anna rod. Ilavská (1940)
⚭ Michal Čupka (19. .)

Anna Ilavský (1904-1998) — Ján Ilavský (1924-2002) — Jana rod. Ilavská (1956)
⚭ Jano Ilavský (1902-1983) ⚭ Mária rod. Bartko (1924-2006) ⚭ vyd. xxxxxxxx

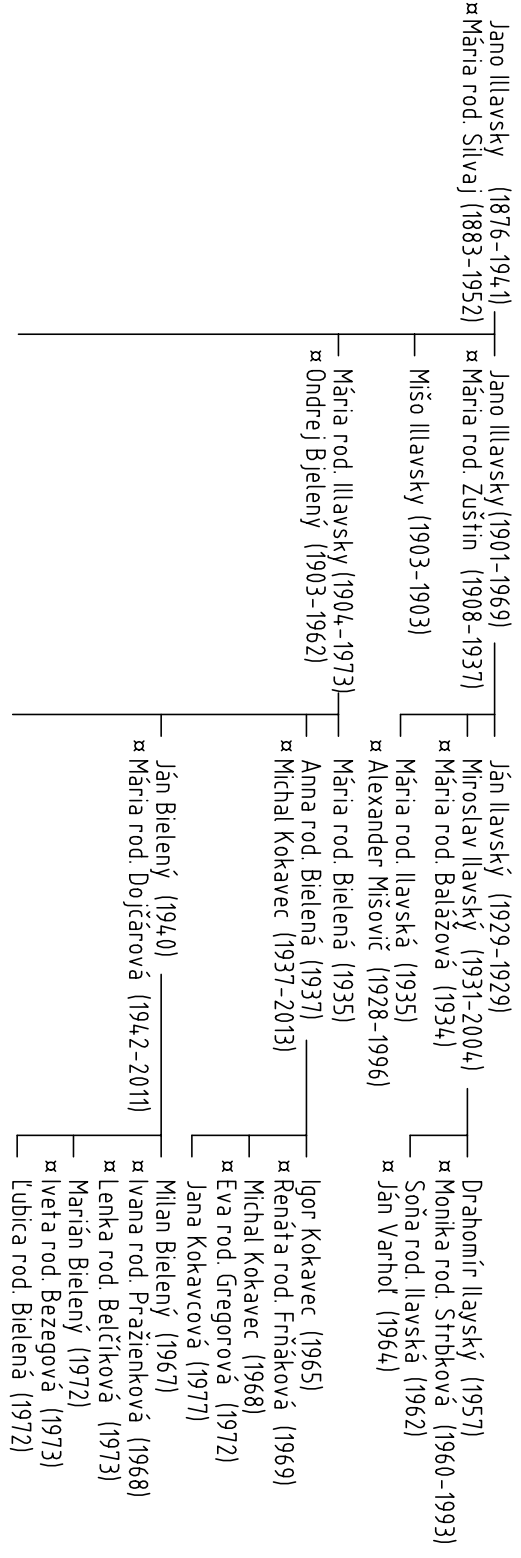
⚭ Dušan Ilavský (1933)
⚭ xxxxxx
⚭ Vladimír Ilavský (193. .) — Iveta rod. Ilavská (1961-2013)
⚭ Emília rod. Juríková (194. .) ⚭ xxxxxxxxxx

⚭ Ľubka rod. Ilavská (196. .)
⚭ xxxxxxxxxx
⚭ Vladimír Ilavský (196. -201.)
⚭ xxxxxxxxxx

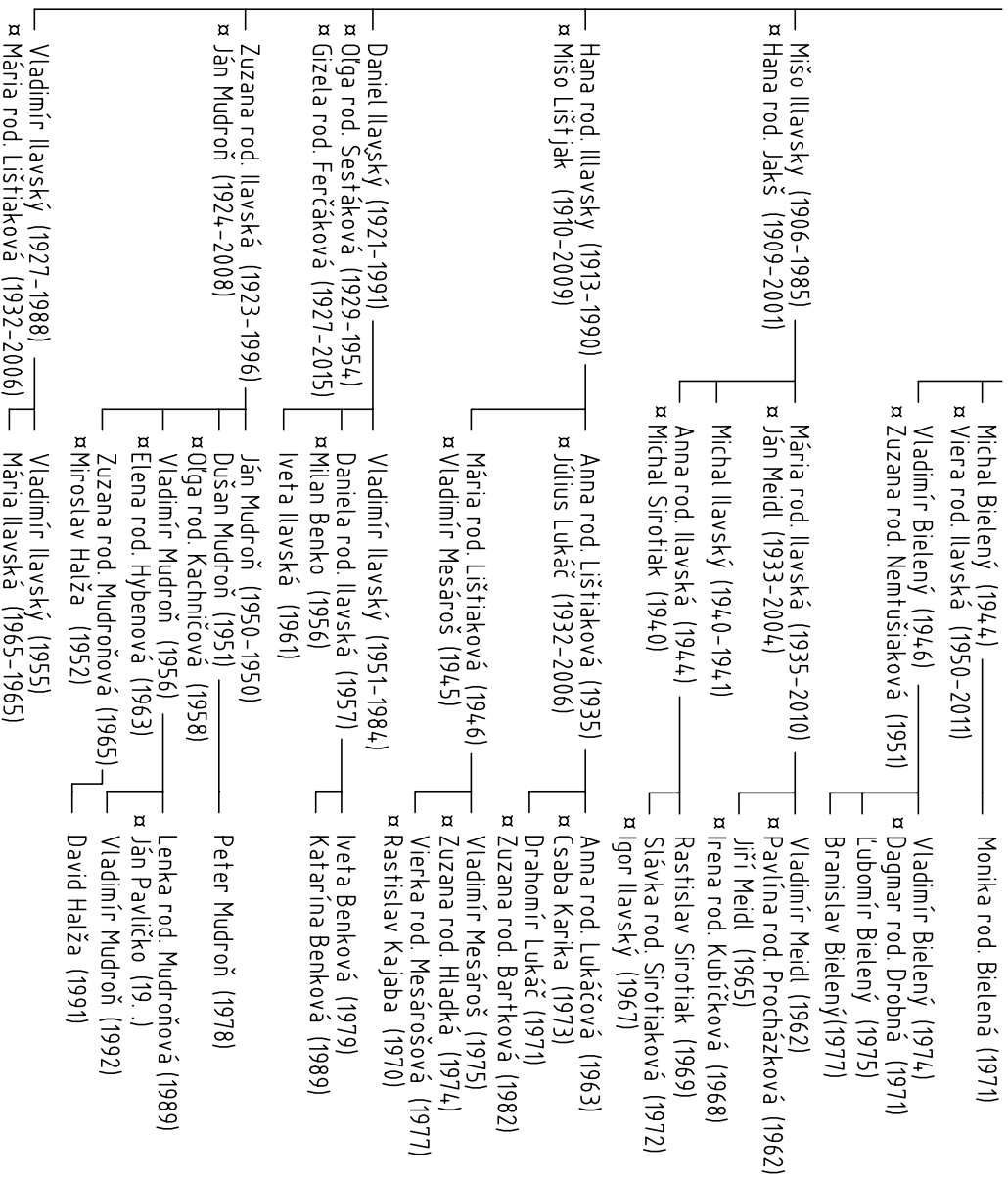
TAB. č. 3B

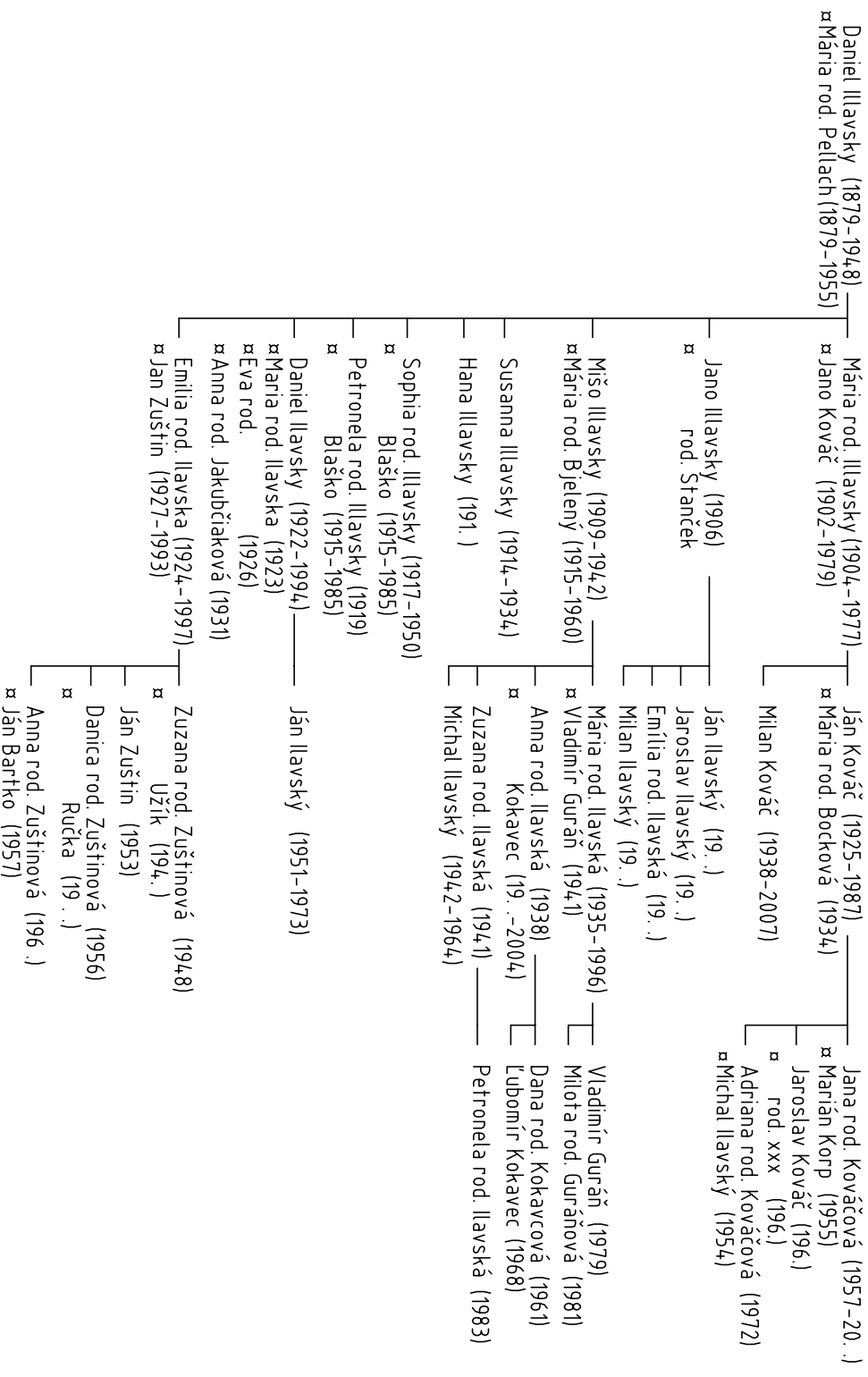
TAB. č. 3C

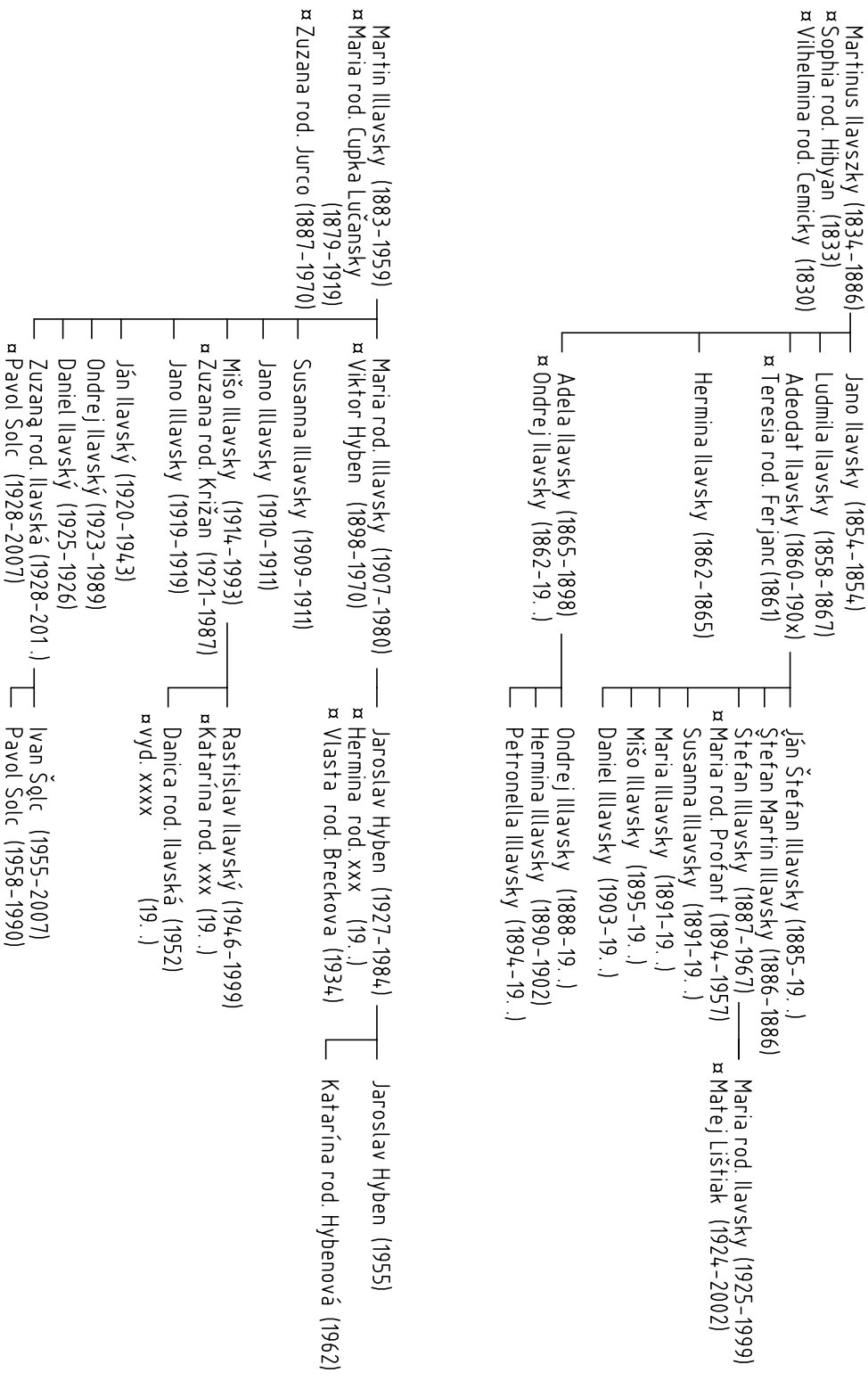

TAB. č. 3C

TAB. Ć. 3D

Susanna Ilavsky (1889-1973)
└─ Jozef Lehotsky (1887-1947)
 └─ Mikusovie

└─ Jozef (1912-1912)
 └─ Maria (1913-1913)
 └─ Jana L. Mikusovie (1914-1979)
 └─ Pavol Tomka (1914-1948)

└─ Pavol Tomka (1945)
 └─ Marta rod. Ftorková (1947)

└─ Pavol Tomka (1968)

└─ Michaela rod. Gížiková (1967)
 └─ Vanda rod. Tomková (1971)
 └─ František Štrpko (1972)
 └─ Michaela rod. Tomková (1977)
 └─ Marek Duriš (1978)

└─ Dušan Tomka (1946)

└─ Mária rod. Kovačová
 └─ Eva rod. Drugajová

└─ Mária Tomková
 └─ Blanka Tomková
 └─ Dušanka Tomková
 └─ Dušan Tomka
 └─ Lucia Tomková

└─ Baltazár L. Mikusovie (1916-1983)
 └─ Valéria L. Danielovie (1925-1999)

└─ Zdeno L. Mikušovie (1946)
 └─ Ľubomír L. Mikušovie (1950)
 └─ Baltazár L. Mikušovie (1956)

└─ Ján L. Mikusovie (1919-1999)
 └─ Blažena L. Slabejovie (1921)

└─ Pavol L. Mikušovie (1944)
 └─ Hana

└─ Pavol L. Mikušovie
 └─ Ronald L. Mikušovie

└─ Ján L. Mikušovie (1947)
 └─ Mária rod. Skirčáková (1948)

└─ Marián L. Mikušovie (1973)
 └─ Peter L. Mikušovie (1975)

└─ Martin L. Mikušovie (1954)
 └─ Viera rod. (1957)

└─ Zuzana L. Mikušovie (1979)
 └─ Lenka L. Mikušovie (1986)

└─ Samuel L. Mikušovie (1921-1996)
 └─ Štefánia rod. Kunaiová (1925-2010)

└─ Tatiana L. Mikušovie (1948-1971)
 └─ Jaroslav L. Mikušovie (1949)
 └─ Eva rod. Fiačanová (1953)
 └─ Mária L. Mikušovie (1951)
 └─ Samuel L. Mikušovie (1956)

└─ Martin Lehotský (1975)
 └─ Jaroslav Lehotský (1976)

└─ Matej L. Mikušovie (1923-1944)

TAB. č. 3F

